

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук Васильєвої Вікторії
Валентинівни на дисертацію Марущака Ярослава Сергійовича
на тему: «Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та
Європейського Союзу», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний
процес; сімейне право; міжнародне приватне право**

Дисертація Марущака Ярослава Сергійовича присвячена одному з актуальних і недостатньо досліджених у вітчизняній юридичній науці питань – корпоративним правам та обов'язкам за законодавством України та Європейського Союзу.

Процес зближення вітчизняного законодавства із законодавством Європейського Союзу було розпочато набагато раніше, ніж було підписано Угоду про асоціацію між Європейським Союзом та Україною у 2014 році. Власне, політико-правові та організаційні передумови для інтеграції України до Європейського Союзу було закладено шляхом підписання Угоди про партнерство та співробітництво. За таких умов сфера корпоративних відносин зазнала відчутного впливу процесу адаптації українського законодавства до *AcquisCommunitaire* ЄС. Як відомо, узгодження права компаній у межах Європейського Союзу було покликане сприяти економічній інтеграції держав-членів і розпочалося в 1961 році зі скасуванням обмежень на свободу здійснення підприємницької діяльності. Таке узгодження мало на меті реалізацію основних свобод європейського права, якими є свобода підприємницької діяльності, свобода пересування осіб, товарів, свобода надання послуг та свобода руху капіталу. Реалізація вказаних свобод невідривно пов'язана з основною метою Європейського Співтовариства, яка полягає в ефективному функціонуванні внутрішнього ринку, що гарантується фундаментальними свободами, наданими громадянам Співтовариства. У контексті взятих Україною зобов'язань за Угодою про асоціацію Особливий інтерес приділяється наближенню законодавства про компанії та корпоративне

управління, що має на меті сприяти покращенню інвестиційного клімату та заохоченню бізнес-спільноти держав-членів ЄС активно працювати в Україні.

У зв'язку з викладеним особливої актуальності набувають питання правового регулювання корпоративних прав та обов'язків в Україні та Європейському Союзі, надто з огляду на нині триваючий етап модернізації корпоративного законодавства на виконання положень Угоди про асоціацію.

Враховуючи динамічні зміни в галузі корпоративного законодавства, цивільно-правове дослідження правового регулювання корпоративних прав та обов'язків в Україні та ЄС має велике теоретичне і практичне значення. Слід відзначити, що обрана проблематика, з урахуванням сучасних соціально-економічних та правових реалій, не була предметом окремого дисертаційного дослідження.

Викладене свідчить про обґрунтовану необхідність, своєчасність і доречність наукового дослідження засад правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасників юридичних осіб корпоративного типу в Україні та ЄС.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки спираються на загальні досягнення юридичної науки, в тому числі на результати досліджень таких вчених-правників в галузі цивільного, корпоративного права: О.А. Беяневич, В.І. Борисової, В.А. Васильєвої, О.М. Вінник, О.П. Віхрова, О.В. Гарагонича, Н.С. Глусь, С.М. Грудницької, Ю.М. Жорнокуя, Д.В. Задихайла, Г.Л. Знаменського, О.Р. Кібенко, К.О. Кочергіної, І.М. Кравець, В.М. Кравчука, В.К. Мамутова, О.Р. Ковалишина, В. В. Луця, О.П. Подцерковного, Г.В. Пронської, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Т.Б. Штим, В.В. Щербакова, В.С. Щербини та інших.

Автор дисертації не лише дослідив норми чинного законодавства, які регулюють корпоративні правовідносини, але й приділив увагу історичним засадам їх розвитку і правового регулювання. До того ж дослідження визначених у змісті роботи проблем супроводжувалося порівняльно-правовим аналізом законодавства України та Європейського Союзу.

Поставлені перед дисертантом наукові завдання вимагали чіткого визначення об'єкта і предмета дослідження, формування мети і завдань

дослідження. Автору, як на мою думку, вдалося це зробити вельми успішно. Зокрема, у роботі на основі теоретичного аналізу юридичної літератури з визначеної проблеми, нормативно-правових актів, судової практики, проведено дослідження, в якому визначаються поняття корпоративних правовідносин, коло організаційно-правових форм юридичних осіб за законодавством України, учасники яких наділяються корпоративними правами та обов'язками; розглядаються корпоративні права та обов'язки як складові змісту корпоративних правовідносин; визначаються особливості національних та наднаціональних організаційно-правових форм корпорацій у державах-членах ЄС та притаманні їх учасникам корпоративні права та обов'язки, а також розроблені пропозиції та рекомендації щодо узгодження правового регулювання корпоративних прав та обов'язків в Україні з правом компаній ЄС.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок, що автор провів значну роботу із вивчення та аналізу наукової літератури, законодавчої бази України та Європейського Союзу, а також національного законодавства окремих держав-членів Європейського Союзу, правозастосовної практики, що дало змогу йому сформулювати та обґрунтувати власну точку в тій чи іншій науковій дискусії, яка ведеться навколо досліджуваних проблем. Дисертант підтвердив здатність до ведення наукової полеміки, обстоювання своєї позиції, критичного аналізу теоретичних та нормативних джерел.

Досить вдалою та логічною видається структура дисертаційного дослідження, яка дозволила автору комплексно та системно розкрити обрану тему.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, визначається об'єкт і предмет, мета та основні завдання дисертаційного дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне та практичне значення одержаних результатів та ін.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячений загальній характеристиці корпоративних прав та обов'язків за законодавством України, у тому числі історичному розвитку корпоративних прав та обов'язків, дослідженн

особливостей юридичних осіб корпоративного типу в Україні та змісту корпоративних правовідносин, який складається із корпоративних прав та обов'язків.

Другий розділ дисертаційного дослідження пов'язаний із висвітленням загальних засад права компаній Європейського Союзу, дослідженням національних та наднаціональних організаційно-правових форм корпорацій в ЄС, корпоративних прав та обов'язків їх учасників.

Третій розділ дисертаційного дослідження присвячений аналізу процесу адаптації українського корпоративного законодавства до норм права компаній Європейського Союзу, а також перспективам розвитку правового регулювання корпоративних прав та обов'язків на сучасному етапі євроінтеграції України.

У дисертації сформульована низка науково-теоретичних висновків та практичних рекомендацій, що виносяться на захист, які видаються цікавими з теоретичної та практичної точок зору.

Увагу привертає авторське визначення корпоративних правовідносин як урегульованих нормами права внутрішніх відносин, які складаються між юридичною особою корпоративного типу та її учасниками, а також між учасниками (засновниками) такої юридичної особи у зв'язку зі створенням, управлінням та припиненням діяльності такої юридичної особи, здійсненням корпоративних прав та обов'язків учасниками, а також інших відносин за участю юридичної особи корпоративного права або її учасника, спрямованих на реалізацію корпоративних прав.

Цікавим є міркування дисертанта про те, що будучи однією з наднаціональних організаційно-правових форм корпорацій ЄС, Європейське об'єднання за економічними інтересами (ЄОЕІ) поєднує в собі риси повних товариств та кооперативних форм організацій (переважно обслуговуючих кооперативів), що визначає зміст корпоративних прав та обов'язків його учасників.

Заслуговує на увагу висновок про те, що корпоративні права та обов'язки учасників юридичних осіб корпоративного типу, створюваних у державах-членах ЄС, є предметом гармонізації законодавства ЄС у сфері права компаній

лише в тій мірі, яка необхідна для забезпечення еквівалентного ступеню захисту їх інтересів у межах Спільноти, створення сприятливого середовища для укладення транскордонних угод.

Таке завдання дисертаційного дослідження, як розробка науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо узгодження правового регулювання корпоративних прав та обов'язків в Україні з правом компаній ЄС, вирішено на належному рівні.

Всебічні вивчення та аналіз інформаційно-емпіричної бази із застосуванням належних методів наукового дослідження дозволили автору вірно визначити проблемні питання, сформулювати відповідні висновки та внести пропозиції щодо вдосконалення корпоративного законодавства України.

Загалом можна стверджувати, що поставлену автором мету дослідження досягнуто, а відповідні наукові завдання виконано. Висновки і рекомендації, сформульовані автором за результатами дисертаційного дослідження, мають як теоретичне, так і практичне значення. Так, результати дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших наукових пошуків у сфері корпоративного права. Практичне значення дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності, а також у навчально-методичній роботі: при підготовці навчальних посібників і підручників з цивільного, господарського, корпоративного права, викладанні відповідних курсів.

Позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження в цілому, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і наукову новизну, слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації. У загальному вигляді їх можна сформулювати наступним чином.

По-перше, розглядаючи в підрозділі 1.1. питання про історичні засади розвитку і правового регулювання корпоративних прав та обов'язків автору доцільно було б здійснити періодизацію з визначенням відповідних етапів їх становлення та розвитку.

По-друге, дещо спірним видається сформульоване у підрозділі 1.3 визначення корпоративних прав як сукупності суб'єктивних майнових та немайнових прав, якими наділяється особа в силу володіння часткою в статутному капіталі, акціями або правом на пай та які включають у себе право на участь в управлінні юридичною особою корпоративного типу, право на інформацію про її діяльність, право на отримання частини прибутку (дивідендів), а також частини активів у разі ліквідації юридичної особи, а також інші права, передбачені законом та статутними документами товариства. Так, виходячи з цього визначення член кооперативу в силу володіння правом на пай також наділяється корпоративними правами, у тому числі правом на отримання частини прибутку (дивідендів). Проте, інститут виплати дивідендів не є властивим для кооперативних форм організацій.

По-третє, розглядаючи у підрозділі 1.3 корпоративні права та обов'язки як складові змісту правовідносин, автор зазначає, що обов'язок є мірою належної поведінки особи, частка якої визначена в статутному капіталі юридичної особи корпоративного типу, зумовлена вимогами закону та локальних нормативно-правових актів. У той же час, корпоративні обов'язки (як і права) можуть встановлюватися не лише законом, статутом чи засновницьким договором, але і договором між акціонерами (корпоративним договором). Автору доцільно було б окреслити коло ймовірних прав і обов'язків, що можуть визначатись учасниками у договорі самостійно, та визначити їх специфіку.

По-четверте, роблячи у підрозділі 2.3 висновок про найбільш детальну регламентацію за законодавством ЄС корпоративних прав та обов'язків учасників наднаціональних організаційно-правових форм корпорацій, автор у той самий час не вказує на причини та передумови до такого підходу у регулюванні корпоративних прав та обов'язків.

По-п'яте, розглядаючи у підрозділі 3.2. сучасний стан та перспективи узгодження корпоративного законодавства України з правом компаній ЄС, автору слід було б більш детально зупинитися на стані впровадження у чинне законодавство положень кожної з Директив ЄС у сфері права компаній, зазначеної в Угоді про асоціацію.

Втім, висловлені зауваження не знижують високу цінність роботи Марущака Я.С. та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи в цілому.

Положення дисертації є авторськими розробками здобувача, що знайшли досить повне відображення у семи наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, у тому числі одній статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, а також чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Дисертація на тему «Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу» є завершеним дослідженням, виконана на високому теоретичному рівні та може бути визнана авторським внеском у розвиток вітчизняної науки цивільного права.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що дисертація Марущака Ярослава Сергійовича на тему «Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу» відповідає нормативним вимогам, що пред'являються до кандидатських дисертацій, вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Лабораторії корпоративного
права Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені акад. Ф. Г. Бурчака, НАПрН України

В. В. Васильєва